

Wybory samorządowe 2010

Poradnik dla wyborcy

Kiedy odbędą się tegoroczne wybory samorządowe, jeszcze nie wiadomo. Zarządzi je Prezes Rady Ministrów najpóźniej 13 października. Z przepisów Ordynacji wyborczej wynika, że przypadną na jedną z niedziel pomiędzy 14 listopada 2010 r. a 9 stycznia 2011 r.

Już teraz jednak warto poznać zasady, na jakich będziemy mogli oddać swój głos - tym bardziej, że w stosunku do głosowania sprzed czterech lat pojawiło się tu kilka zmian. Dlatego przygotowaliśmy zestaw materiałów przydatnych każdemu wyborcy.

W tym poradniku znajdziecie odpowiedzi na następujące pytania:

- Kto może głosować?
- Czy mogę głosować poza miejscem zamieszkania?
- Jakie są ułatwienia dla starszych i niepełnosprawnych
- Jak głosować?
- Jakie są formalności w dniu głosowania?
- Protesty wyborcze

Autorem poradnika jest Dawid Sześciło, prawnik, ekspert Fundacji im. Stefana Batorego

Spis treści

I.	Kto może głosować?.....	3
1.	Jak się tworzy spis wyborców?	3
2.	Co zrobić, jeśli nie ma mnie na liście?	4
II.	Czy mogę głosować poza miejscem zamieszkania	6
	Jak dopisać się do rejestru wyborców poza miejscem zameldowania?.....	6
III.	Ułatwienia dla starszych i niepełnosprawnych	7
1.	Jak zmienić lokal wyborczy na dostosowany dla niepełnosprawnych?	8
2.	Kto może głosować przez pełnomocnika?	8
3.	Jak ustanowić pełnomocnika?.....	9
IV.	Jak głosować.....	11
1.	Wybory bezpośrednie wójtów, burmistrzów, prezydentów miast.....	11
2.	Wybory do rady gminy w gminach poniżej 20 tys. mieszkańców.	12
3.	Wybory do rady gminy w gminach powyżej 20 tys. mieszkańców	13
4.	Wybory do rady powiatu.....	14
5.	Wybory do sejmiku województwa	14
V.	Formalności w dniu głosowania	15
1.	Jak znaleźć lokal wyborczy?.....	15
2.	Specjalne obwody głosowania	16
3.	Godziny otwarcia lokali	16
4.	Jakie dokumenty zabrać ze sobą?	17
VI.	Po wejściu do lokalu	17
	Miasta na prawach powiatu:.....	18
VII.	Protesty wyborcze	19

I. Kto może głosować?

Zgodnie z art. 62 ust.1 Konstytucji RP prawo głosu w wyborach samorządowych ma każdy obywatel Polski, który najpóźniej w ich dniu ukończył 18 lat. Jeżeli Twoje 18. urodziny przypadają tuż przed głosowaniem i chcesz się upewnić, że znajdziesz się na liście, przeczytaj zasady tworzenia spisu wyborców Prawa głosu nie mają osoby:

- o pozbawione praw publicznych prawomocnym orzeczeniem sądowym – są to osoby skazane na najcięższe przestępstwa wobec których sądy stosują jako dodatkowy środek karny pozbawienie praw publicznych, w tym pozbawienie biernego i czynnego prawa wyborczego;
- o pozbawione praw wyborczych orzeczeniem Trybunału Stanu – Trybunał Stanu jest szczególnego rodzaju sądem, przed którym mogą być postawione osoby pełniące najwyższe funkcje w państwie (Prezydent RP, Prezes Rady Ministrów, ministrowie, Prezes Narodowego Banku Polskiego, Prezes Najwyższej Izby Kontroli, członkowie Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji, posłowie i senatorowie) w związku z naruszeniem przez nie Konstytucji lub ustaw;
- o ubezwłasnowolnione prawomocnym orzeczeniem sądowym.

W wyborach samorządowych co do zasady mogą uczestniczyć obywatele polscy. ALE: w związku z instytucją tzw. obywatelstwa UE do ordynacji wprowadzono ograniczoną możliwość głosowania dla tych obywateli Unii, którzy nie mają obywatelstwa polskiego, ale na stałe mieszkają w Polsce. **Mogą oni wybierać, ale wyłącznie radnych gmin i wójtów (albo burmistrzów, prezydentów miast).** Nie mogą za to głosować w wyborach do rad powiatów i sejmików wojewódzkich (w lokalach nie dostaną potrzebnych do tego kart).

1. Jak się tworzy spis wyborców?

Gminy przygotowują aktualne rejestry, a na ich podstawie spisy wyborców przed każdymi wyborami, dzięki czemu znajduje się na nich każdy uprawniony (np. jeśli się przeprowadził albo skończył niedawno 18 lat). Do rejestru trafiają

nazwiska osób zamieszkałych na stałe w danej gminie. W praktyce są to ludzie tam zameldowani – dla urzędników to właśnie meldunek jest podstawą do stworzenia spisu. Oznacza to, że automatycznie wpadasz do rejestru, a następnie do spisu wyborców w miejscu, w którym jesteś zameldowany.

Pamiętaj! Rejestr wyborców jest jawny i udostępniany – na pisemny wniosek – w urzędzie gminy. W każdej chwili możesz więc sprawdzić, czy zostałeś do niego wpisany. Jeśli nie znajdziesz swojego nazwiska na liście, możesz to reklamować – nawet w lokalu w dniu wyborów. Jak to zrobić – (strzałka link odsyłająca do „Co zrobić, jeśli nie ma mnie na liście”)

2. Co zrobić, jeśli nie ma mnie na liście?

Każdy, kto jest pełnoletni, zameldowany w danej gminie i nie został pozbawiony praw wyborczych, a mimo to został pominięty w rejestrze lub spisie wyborców, może to reklamować. Procedurę i podstawy reklamacji opisujemy w tabelce poniżej.

	Reklamacja na treść rejestru wyborców	Reklamacja na treść spisu wyborców
Podstawa reklamacji	1) pominięcie wyborcy w rejestrze; 2) wpisanie do rejestru osoby, która nie ma prawa głosować; 3) niewłaściwe dane o osobie wpisanej do rejestru; 4) ujęcie w rejestrze osoby, która nie zamieszkuje stale na obszarze gminy.	wszelkie nieprawidłowości w spisie wyborców
Do kogo wnieść?	wójt (burmistrz, prezydent miasta)	wójt (burmistrz, prezydent miasta)
Procedura rozpatrzenia	1. Reklamację wnosi się pisemnie lub ustnie do protokołu.	1. Reklamację wnosi się pisemnie lub ustnie do protokołu.

	<p>2. Wójt (burmistrz, prezydent) na rozpatrzenie reklamacji i decyzję ma trzy dni.</p> <p>3. Jeśli wójt nie uwzględni czyjejs reklamacji lub zdecyduje o skreśleniu z rejestru, osoba taka może wnieść za pośrednictwem tegoż wójta skargę do sądu rejonowego (ma na to trzy dni od dostania decyzji).</p>	<p>2. Wójt (burmistrz, prezydent) na rozpatrzenie reklamacji i decyzję ma trzy dni.</p> <p>3. Jeśli wójt nie uwzględni czyjejs reklamacji lub zdecyduje o skreśleniu z rejestru, osoba taka może wnieść za pośrednictwem tegoż wójta skargę do sądu rejonowego (ma na to trzy dni od dostania decyzji). Wójt może niezwłocznie zmienić lub uchylić decyzję, jeżeli uzna skargę w całości za słuszną.</p> <p>Osoba wnosząca reklamację może się poskarżyć do sądu również wtedy, jeśli wójt w ogóle nie odpowiedział na jej reklamację.</p> <p>4. Sąd rozpatruje skargę w trybie nieprocesowym w ciągu trzech dni. Odpis postanowienia dostają osoba skarżąca i wójt. Jest ono ostateczne, co znaczy, że nie można się już od niego odwołać.</p>
--	---	---

Jeżeli ktoś nie znalazł swojego nazwiska na liście wyborców, chociaż figuruje w rejestrze, może to reklamować i zmienić nawet w dniu głosowania.

Przykład: Kilka dni przed wyborami ukończyłem 18 lat. Kiedy jednak poszedłem głosować okazało się, że mojego nazwiska nie ma na liście.

Jeżeli czyjegoś nazwiska brakuje na liście z powodu niedopatrzenia urzędników, może go do niej dopisać komisja wyborcza. Jedyne warunki: osoba taka musi udowodnić, że jest zameldowana na terenie danego obwodu, a urząd gminy potwierdzić, iż figuruje w rejestrze. Praktycznie wygląda to tak, że przewodniczący komisji dzwoni do urzędu gminy, upewnia się, że wyborca

mieszka na stałe na jej terenie, dopisuje do spisu i wydaje kartę do głosowania (podstawa – art. 44 ust. 2 samorządowej ordynacji wyborczej).

II. Czy mogę głosować poza miejscem zamieszkania

W przeciwieństwie do wyborów prezydenckich i parlamentarnych, głosowanie poza miejscem stałego zamieszkania w wyborach samorządowych nie jest możliwe. Nie można więc wziąć ze swojej gminy zaświadczenia o prawie do głosowania, wyjechać na weekend, urlop czy festiwal, i z nim głosować w innej gminie, powiecie czy województwie. Dlaczego? Dlatego, że mieszkańcy każdej gminy, powiatu czy województwa tworzą tzw. wspólnotę samorządową. I to właśnie członkowie tej wspólnoty mają prawo decydować o swoich władzach, a nie o władzach innych wspólnot. Innymi słowy - jeśli mieszkasz w Gdańsku, a na wyborczy weekend wyjeżdżasz do Krakowa, nie masz prawa wybierać jego władz.

Tworząc rejestry wyborców w poszczególnych gminach urzędnicy – niejako z automatu – wciągają do nich wszystkie osoby zameldowane na terenie tych gmin. Zgodnie z kodeksem prawa cywilnego miejscem stałego zamieszkania jest jednak nie tyle „miejsce zameldowania” co „miejsce, w którym dana osoba przebywa z zamiarem stałego pobytu”. Definicja ta daje pewne pole interpretacji dla rzeszy ludzi, którzy mieszkają i przebywają np. w Warszawie, ale wciąż są zameldowani i wciągnięci do rejestru wyborców w rodzinnych miejscowościach. Oczywiście najprościej byłoby, gdyby się przemeldowali – wtedy urzędnicy przeniosą także ich dane do „nowego” rejestru. Jeśli jednak z jakichś przyczyn nie chcą tego zrobić, mogą sami dopisać się do rejestru gminy, w której mieszkają. Na tej podstawie zostaną wciągnięci na listę.

Jak dopisać się do rejestru wyborców poza miejscem zameldowania?

Żeby dopisać się do rejestru wyborców w miejscu, w którym mieszka się na stałe, ale nie jest się zameldowanym, trzeba złożyć pisemny wniosek w urzędzie gminy. Muszą się w nim znaleźć:

- o nazwisko i imiona;
- o imię ojca,
- o data urodzenia,
- o numer ewidencyjny PESEL;
- o adres zamieszkania;
- o adres ostatniego zameldowania na pobyt stały poza obszarem gminy.

Na podstawie takiego samego wniosku do rejestru „swojej” gminy mogą się dopisać osoby, które nie są nigdzie zameldowane.

Wójt (burmistrz, prezydent) na rozpatrzenie wniosku ma trzy dni. Jeśli odpowie odmownie, osoba wnosząca o wpisanie do rejestru wyborców, może się odwołać do sądu rejonowego. Ma na to trzy dni od wręczenia decyzji i robi to za pośrednictwem wójta (burmistrza, prezydenta), który odmowę wydał. Jeśli wójt w tym momencie uzna argumenty skarżącego, może natychmiast zmienić swoją decyzję i wpisać go do rejestru. Jeśli nie – przekazuje ją wraz z aktami sprawy sądowi, a ten ma kolejne trzy dni na jej rozpatrzenie. Decyzja sądu jest ostateczna i nie ma od niej odwołania.

O wpisaniu wyborcy do rejestru natychmiast zostaje powiadomiony urząd gminy, w którym jest on/był ostatnio zameldowany na stałe. Tamtejsi urzędnicy wykreślają go ze swojego rejestru.

III. Ułatwienia dla starszych i niepełnosprawnych

Dla osób starszych i niepełnosprawnych, szczególnie mających trudności z poruszaniem się, dotarcie do lokali wyborczych może być dużym wyzwaniem. Ich dostępność – zgodnie z ordynacją – powinny zapewnić władze gminy. Te jednak nie zawsze o to dbają albo po prostu nie mają pieniędzy na modernizację budynków. Według danych PKW w czasie ostatnich wyborów prezydenckich do potrzeb osób niepełnosprawnych dostosowano zaledwie niewielką część lokali. W pozostałych wyborcy natrafiali na bariery architektoniczne, które nie pozwalały im wejść do środka.

1. Jak zmienić lokal wyborczy na dostosowany dla niepełnosprawnych?

Osoby niepełnosprawne mogą – na własny wniosek, wniesiony do urzędu gminy do pięciu dni przed wyborami – zmienić lokal wyborczy na inny na terenie swojej gminy. Oznacza to, że jeśli ich lokal „macierzysty” nie jest przystosowany do ich potrzeb, mogą się przepisać do takiego, do którego będą mogli się dostać.

We wniosku powinny się znaleźć następujące dane:

- nazwisko i imiona wyborcy;
- imię ojca;
- data urodzenia;
- numer ewidencyjny PESEL;
- adres zamieszkania.

Pamiętaj jednak, że jeśli złożysz taki wniosek, z urzędu zostaniesz wykreślony z „macierzystego” obwodu (lokalu). Oznacza to, że nie możesz zmienić zdania i w nim zagłosować.

2. Kto może głosować przez pełnomocnika?

Osoby, które nie mają jak dotrzeć do lokalu przystosowanego dla niepełnosprawnych i wyborcy powyżej 75. roku życia, mogą głosować przez pełnomocnika.

Instytucję pełnomocnika wprowadzono przed ostatnimi wyborami prezydenckimi. Jednak w pierwszej turze zagłosowało w ten sposób zaledwie 6 456 osób. Stało się tak zapewne dlatego, że niewiele osób zdawało sobie sprawę z tej możliwości. Dlatego, **jeśli masz w swoim otoczeniu kogoś, kto nie może dotrzeć do lokalu z powodu niepełnosprawności albo wieku, podpowiedz mu, że może ustanowić pełnomocnika.**

Za pośrednictwem pełnomocnika głosować mogą:

- wyborcy posiadający orzeczenie o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, a także wyborcy posiadający równoznaczne orzeczenie organu rentowego, czyli orzeczenie o: całkowitej niezdolności do pracy, ustalone na podstawie art. 12 ust. 2, i niezdolności do samodzielnej egzystencji, ustalone na podstawie art. 13 ust. 5 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych;
- niezdolności do samodzielnej egzystencji, ustalone na podstawie art. 13 ust. 5 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych;
- całkowitej niezdolności do pracy, ustalone na podstawie art. 12 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.
- orzeczenie o zaliczeniu do I grupy inwalidów;
- orzeczenie o zaliczeniu do II grupy inwalidów;
- osoby o stałej albo długotrwałej niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym, którym przysługuje zasiłek pielęgnacyjny;
- wyborcy, którzy najpóźniej w dniu głosowania ukończą 75 lat – niezależnie od stanu zdrowia.

3. Jak ustanowić pełnomocnika?

Pełnomocnikiem może zostać osoba:

- wpisana do rejestru wyborców w tej samej gminie, co udzielający jej pełnomocnictwa;
- posiadająca zaświadczenie o prawie do głosowania.

ALE:

- pełnomocnikiem nie może być członek komisji „macierzystej” dla udzielającego pełnomocnictwa, mąż zaufania, ani żaden z kandydatów;
- w większości przypadków można przyjąć pełnomocnictwo tylko od jednej osoby;

- o pełnomocnictwa od dwóch osób można przyjąć jedynie wtedy, kiedy przynajmniej jedną z tych osób jest: wstępny (ojciec, matka, dziadek, babka, itd.), zstępny (syn, córka, wnuk, wnuczka, itd.), małżonek, brat, siostra lub osoba pozostająca w stosunku przysposobienia, opieki lub kurateli.

Żeby udzielić pełnomocnictwa trzeba najpóźniej w dziesiątym dniu przed wyborami złożyć odpowiedni wniosek do wójta (burmistrza, prezydenta miasta) gminy, w której jest się wpisanym do rejestru. Wniosek składa się na urzędowym formularzu (dostępny w urzędzie) dołączając do niego:

- o pisemną zgodę osoby mającej być pełnomocnikiem na przyjęcie pełnomocnictwa;
- o kopię aktualnego orzeczenia właściwego organu orzekającego o ustaleniu stopnia niepełnosprawności - jeżeli wyborca w dniu głosowania nie będzie miał ukończonych 75 lat;
- o kopię zaświadczenia o prawie do głosowania wydanego osobie mającej być pełnomocnikiem - jeżeli osoba ta nie jest ujęta w rejestrze wyborców w tej samej gminie co udzielający pełnomocnictwa.

Uwaga! Osoba udzielająca pełnomocnictwa nie musi iść osobiście do urzędu gminy. Wniosek i potrzebne dokumenty może w jej imieniu złożyć każdy. Na podstawie tego wniosku wójt (burmistrz, prezydent) albo pracownik urzędu do tego przez wójta (burmistrza, prezydenta) upoważniony, udzieli aktu pełnomocnictwa. Jeśli jednak w złożonym wniosku znajdzie się odpowiednia prośba, osoba udzielająca aktu uda się - żeby to zrobić - do mieszkania osoby udzielającej pełnomocnictwa albo innego wskazanego przez nią miejsca (byle się znajdowało na terenie gminy).

W przypadku bezpośrednich wyborów wójtów (burmistrzów, prezydentów miast) procedurę trzeba powtórzyć po pierwszym głosowaniu. Termin złożenia wniosku jest taki sam - najpóźniej w dziesiątym dniu przed ponownym głosowaniem.

Wyborca zawsze ma prawo cofnąć udzielone pełnomocnictwo. Żeby to zrobić musi - najpóźniej na dwa dni przed głosowaniem - złożyć stosowne oświadczenie

wójtowi (burmistrzowi, prezydentowi) gminy lub doręczyć je właściwej komisji wyborczej w dniu głosowania.

Uwaga! Osoba, która udzieliła pełnomocnictwa, może pomimo tego zagłosować osobiście. Jedyne warunki: musi się stawić w lokalu wcześniej niż pełnomocnik.

IV. Jak głosować

Głosowanie w wyborach samorządowych to - z punktu widzenia wyborcy - najbardziej skomplikowana procedura spośród wszystkich wyborów. Na kartach trzeba postawić sporo krzyżyków.

Pamiętaj! Żeby twój głos był ważny, w kratce na karcie do głosowania musisz postawić znak „x”, a nie jakiegokolwiek inny – np. „v” czy „-”. Punkt przecięcia kresek tworzących znak „x” musi się znaleźć w obrębie kratki. Dopiski poza kratkami nie mają żadnego znaczenia. Jeśli więc przy nazwisku wybranego kandydata (lub kandydatów) postawiłeś właściwie „x”, pozostałe kratki są czyste i masz taką potrzebę – możesz pisać na karcie co chcesz. Jeśli zdarzy ci się pomylić i postawić znak „x” nie tam, gdzie chciałeś, lub w sposób niewłaściwy – nie dostaniesz nowej karty do głosowania. Informacja o tym, jak oddać głos żeby był ważny, jest umieszczona na każdej karcie i na plakatach w lokalach wyborczych. Powinni nią służyć też członkowie komisji, oczywiście nie sugerując na kogo należy zagłosować.

1. Wybory bezpośrednie wójtów, burmistrzów, prezydentów miast.

W tym roku już po raz trzeci będziemy głosować bezpośrednio na kandydatów na stanowisko wójta, burmistrza lub prezydenta miasta. Wcześniej byli oni wyłaniany przez rady gmin. Wyborcy mieli więc tylko pośredni wpływ na obsadę tych stanowisk – poprzez wybór radnych.

Głosowanie w tych wyborach jest podobne do sposobu wybierania Prezydenta RP. Zwykle trzeba przeprowadzić dwie tury. Na pierwszej kończy się tylko wtedy, kiedy kandydat na wójta otrzymał więcej niż połowę ważnych głosów. Zazwyczaj jednak nikomu się to nie udaje, po dwóch tygodniach odbywa się więc druga

tura. Przechodzą do niej tylko dwaj kandydaci – ci, którzy w pierwszej dostali najwięcej głosów.

Jeżeli taką samą liczbę głosów, uprawniających do udziału w kolejnym głosowaniu, otrzyma dwóch lub więcej kandydatów (co jest bardzo mało prawdopodobne), postępuje się tak:

- do drugiej tury przechodzi kandydat, który zwyciężył w większej liczbie obwodów;
- jeżeli liczba tych obwodów byłaby równa, rozstrzyga losowanie przeprowadzone przez gminną komisję wyborczą.

Jeżeli któryś z dwóch kandydatów zakwalifikowanych do udziału w ponownym głosowaniu wycofa się, utraci prawo wyborcze (zostanie ubezwłasnowolniony, pozbawiony praw publicznych itp.) albo umrze, w jego miejsce wchodzi ten, który w pierwszej turze zajął kolejne miejsce pod względem uzyskanych głosów. W tej sytuacji jednak głosowanie odracza się o kolejne dwa tygodnie. W drugiej turze zwycięża kandydat, który dostał więcej głosów (nie ma już wymogu przekroczenia 50 proc.).

Sposób głosowania w obu turach jest bardzo prosty – można oddać głos tylko na jednego kandydata, stawiając znak "X" w kratce z lewej strony obok jego nazwiska. Jeżeli postawisz go przy kilku nazwiskach albo nie postawisz w ogóle - głos jest nieważny.

2. Wybory do rady gminy w gminach poniżej 20 tys. mieszkańców.

Wybory w najmniejszych gminach odbywają się na zasadzie większościowej – radnymi zostają ci kandydaci, na których głosowało najwięcej osób. System ten przypomina więc wybory do Senatu.

Głosuje się stawiając znak "x" w kratce z lewej strony obok nazwisk najwyżej tylu kandydatów (ze wszystkich list), ilu radnych jest wybieranych w danym okręgu. Można też głosować na mniejszą liczbę kandydatów.

W każdym okręgu małej gminy wybiera się od jednego do pięciu radnych. W gminach wiejskich okręgiem zwykle jest sołectwo.

Warunki ważnego głosowania do rady gminy w gminach poniżej 20 tys. mieszkańców

W okręgu wyborczym X wybiera się dwóch radnych. Jak głosować, aby głos był ważny?

- Nie głosuję na żadnego kandydata (wrzucam do urny pustą kartę). GŁOS NIEWAŻNY
- Głosuję na jednego kandydata. GŁOS WAŻNY
- Głosuję na dwóch kandydatów. GŁOS WAŻNY
- Głosuję na trzech lub więcej kandydatów. GŁOS NIEWAŻNY

3. Wybory do rady gminy w gminach powyżej 20 tys. mieszkańców

W „dużych” gminach mandaty dzieli się na zasadzie proporcjonalności – podobnie jak w wyborach do Sejmu. A więc - oddajesz głos na daną listę. W zależności od tego, ile osób na nią zagłosuje, tylu proporcjonalnie znajdujących się na niej kandydatów zostanie radnymi. Ale: obowiązuje 5-procentowy próg wyborczy i dopiero po jego przekroczeniu dany komitet może uczestniczyć w podziale mandatów.

Wyborca może postawić tylko jeden krzyżyk – przy nazwisku wybranego kandydata. Oznacza to, że oddał głos na listę, ale równocześnie wskazał na niej osobę z pierwszeństwem do uzyskania mandatu.

Jeżeli znak „x” został postawiony przy nazwiskach dwóch lub więcej kandydatów z różnych list albo nie został postawiony w ogóle – głos jest nieważny. ALE: jeżeli znak „x” został postawiony obok nazwisk dwóch lub więcej kandydatów z tej samej listy, głos jest ważny. Uznaje się wtedy, że został oddany na daną listę, a pierwszeństwo przysługuje temu z oznaczonych kandydatów, który znajduje się wyżej na tej liście.

Warunki ważnego głosowania do rady gminy w gminach powyżej 20 tys. mieszkańców

- Nie głosuję na żadnego kandydata (wrzucam do urny pustą kartę). GŁOS NIEWAŻNY
- Głosuję na jednego kandydata. GŁOS WAŻNY
- Głosuję na dwóch lub więcej kandydatów z różnych list. GŁOS NIEWAŻNY
- Głosuję na dwóch lub więcej kandydatów z tej samej listy. GŁOS WAŻNY

4. Wybory do rady powiatu

Są przeprowadzane na zasadach analogicznych do wyborów w gminach powyżej 20 tys. mieszkańców. Wyborca głosuje tylko na określoną listę, stawiając znak "x" obok nazwiska jednego z kandydatów i wskazując tym jego pierwszeństwo do mandatu.

Jeżeli znak „x” został postawiony przy nazwiskach dwóch lub więcej kandydatów z różnych list albo niepostawiony w ogóle – głos jest nieważny. ALE: jeżeli znak „x” został postawiony obok nazwisk dwóch lub więcej kandydatów z tej samej listy, głos jest ważny. Uznaje się wtedy, że został oddany na daną listę, a pierwszeństwo przysługuje temu z oznaczonych kandydatów, który znajduje się najwyżej na liście.

Warunki ważnego głosowania do rady powiatu

- Nie głosuję na żadnego kandydata (wrzucam do urny pustą kartę). GŁOS NIEWAŻNY
- Głosuję na jednego kandydata. GŁOS WAŻNY
- Głosuję na dwóch lub więcej kandydatów z różnych list. GŁOS NIEWAŻNY
- Głosuję na dwóch lub więcej kandydatów z tej samej listy. GŁOS WAŻNY

5. Wybory do sejmiku województwa

Są przeprowadzane na zasadach analogicznych do wyborów w dużych gminach. Wyborca głosuje tylko na określoną listę, stawiając znak "x" obok nazwiska jednego z kandydatów i wskazując tym jego pierwszeństwo do mandatu. Jeżeli znak „x” został postawiony przy nazwiskach dwóch lub więcej kandydatów z różnych list albo niepostawiony w ogóle – głos jest nieważny. ALE: jeżeli znak „x” został postawiony obok nazwisk dwóch lub więcej kandydatów z tej samej

listy, głos jest ważny. Uznaje się wtedy, że został oddany na daną listę, a pierwszeństwo przysługuje temu z oznaczonych kandydatów, który znajduje się najwyżej na liście.

Warunki ważnego głosowania do sejmiku województwa

- Nie głosuję na żadnego kandydata (wrzucam do urny pustą kartę). GŁOS NIEWAŻNY
- Głosuję na jednego kandydata. GŁOS WAŻNY
- Głosuję na dwóch lub więcej kandydatów z różnych list. GŁOS NIEWAŻNY
- Głosuję na dwóch lub więcej kandydatów z tej samej listy. GŁOS WAŻNY

V. Formalności w dniu głosowania

Czas na wybory. Jeśli przeczytałeś już wcześniejsze informacje, zdecydowałeś na kogo oddać głos i wiesz, jak to zrobić, żeby był ważny – do lokalu wyborczego marsz. Nie musisz biec tam o świcie: w tegorocznych wyborach samorządowych po raz pierwszy będziemy głosować w godz. 8-22. Oznacza to, że zdążysz na nie dojechać, nawet jeśli wracasz z weekendowej wycieczki.

1. Jak znaleźć lokal wyborczy?

Chociaż podział na obwody głosowania jest stały, a lokale wyborcze zwykle znajdują się w tych samych miejscach, warto się wcześniej upewnić, czy nic się nie zmieniło

Zgodnie z samorządową ordynacją wyborczą o numerach i granicach obwodów oraz miejscach, w których znajdują się lokale wyborcze, informuje wójt (burmistrz, prezydent miasta) najpóźniej na trzy tygodnie przed wyborami. Stosowne obwieszczenia umieszcza się w urzędach, na słupach ogłoszeniowych i w innych miejscach. Wiele gmin te same informacje podaje na swoich stronach internetowych. Żeby uniknąć więc wątpliwości i niepotrzebnego zamieszania w dniu wyborów, lepiej ich poszukać wcześniej.

2. Specjalne obwody głosowania

Ci, którzy w dniu wyborów będą przebywać w szpitalach, zakładach pomocy społecznej, zakładach karnych i aresztach śledczych, mogą głosować w utworzonych w nich obwodach głosowania. Nie muszą wpisywać się wcześniej na żadną listę – z urzędu wciągnie ich na nią dyrektor każdej z tych placówek. Specjalne obwody tworzy rada gminy na wniosek wójta (burmistrza, prezydenta), jeżeli w dniu wyborów w danej placówce przebywa przynajmniej 15 wyborców zarejestrowanych w gminie, w której ta placówka się znajduje. Obwodu można nie tworzyć jedynie w uzasadnionych przypadkach na wniosek kierownika tej jednostki.

W szpitalach i zakładach pomocy społecznej można skorzystać z tzw. wędrującej urny wyborczej przyniesionej np. do łóżka chorego. W czasie, kiedy wyborca wrzuca do niej kartę do głosowania, musi być przy tym obecnych przynajmniej dwóch członków komisji reprezentujących różne komitety.

Uwaga! W wyżej wymienionych specjalnych obwodach wyborczych, a także w oddziałach zewnętrznych aresztów i zakładów śledczych, obwodach utworzonych za granicą i na polskich statkach **nie można głosować za pośrednictwem pełnomocnika.**

3. Godziny otwarcia lokali

Nadchodzące wybory samorządowe są pierwszymi wyborami w Polsce, w których **będziemy mogli głosować w godz. 8-22.**

Do tej pory radnych wybieraliśmy w godz. 6-20. Jednak przez pierwsze dwie godziny otwarcia lokali frekwencja była bardzo niska, zdecydowanie rosła zaś wieczorem – kiedy wiele osób wracało np. z weekendowych wyjazdów.

W związku z tym cisza wyborcza w tym roku rozpocznie się o północy z piątku na sobotę i zakończy z chwilą zamknięcia lokali wyborczych – a więc po raz pierwszy o godz. 22. Do tego czasu będzie zabronione:

- o zwoływanie zgromadzeń, organizowanie pochodów i manifestacji, wygłaszanie przemówień, rozdawanie ulotek oraz inna agitacja na rzecz kandydatów i list kandydatów;
- o podawanie do publicznej wiadomości wyników badań przedwyborczych dotyczących przewidywanego poparcia oraz wyników sondaży przeprowadzanych w dniu głosowania.

Za naruszenie tych zakazów grozi kara grzywny.

4. Jakie dokumenty zabrać ze sobą?

Według przepisów wyborczych przed głosowaniem wyborca powinien się wylegitymować komisji dowodem tożsamości. Nie wynika z nich jednak, że musi to być dowód osobisty. Można głosować na podstawie paszportu, prawa jazdy, a nawet legitymacji studenckiej czy ubezpieczeniowej.

Jeżeli jednak mamy ważny dowód, weźmy go ze sobą - członkowie komisji nie zawsze są świadomi, że można głosować także na podstawie innych dokumentów. Dowód oszczędzi nam więc ewentualnych sporów.

VI. Po wejściu do lokalu

Kiedy wejdiesz już do lokalu, podchodzisz do stołu, za którym siedzi komisja. Liczy ona sobie od siedmiu do dziewięciu członków, w tym przewodniczącego i wiceprzewodniczącego. Każdy z członków zwykle zajmuje się obsługą wyborców z różnych części obwodu (np. mieszkańców różnych ulic), a o części tej informuje znajdująca się przed nim kartka. Odnajdujesz więc właściwą osobę, legitymujesz się i podpisujesz przy swoim nazwisku w spisie wyborców. Na tej podstawie dostajesz pokaźny pakiet kart do głosowania we wszystkich wyborach. Upewnij się, że są wszystkie, a więc:

- o karta do głosowania w bezpośrednich wyborach wójta (burmistrza, prezydenta miasta);
- o karta do głosowania w wyborach do rady gminy;
- o karta do głosowania w wyborach do rady powiatu;
- o karta do głosowania w wyborach do sejmiku województwa.

Uwaga! W wyborach przeprowadzanych w miastach na prawach powiatu dostaniesz trzy, a nie cztery karty do głosowania. W miastach tych – zwanych też powiatami grodzkimi – nie ma odrębnych struktur powiatu (starosta, zarząd, rada) i gminy, ponieważ to gmina wykonuje zadania powiatu. W tej chwili status miast powiatu ma 65 miejscowości – są to przede wszystkim miasta wojewódzkie i te, które straciły taki status w wyniku reformy administracyjnej z lat 1998-1999. Pełny spis miast na prawach powiatu znajdziesz tutaj (strzałka link do spisu)

Z kartami do głosowania idziesz do „miejsca zapewniającego tajność głosowania”. Czasem będzie to kabina z kotarą, a czasem - stolik z przepierzeniem. Ma ci to zagwarantować, że inny wyborca czy członek komisji nie zobaczy twojego wyboru. Niektórzy głosują jednak „publicznie”, kładąc np. karty na parapecie. Jest to naruszenie prawa wyborczego, ponieważ tajność głosowania jest nie tylko prawem, ale i obowiązkiem wyborcy. Nie zagraża ono wprawdzie ważności całych wyborów, ale przewodniczący powinien dopilnować, żeby głosowano tajnie.

Miasta na prawach powiatu:

województwo dolnośląskie: Jelenia Góra, Legnica, Wrocław;

województwo kujawsko-pomorskie: Bydgoszcz, Grudziądz, Toruń, Włocławek;

województwo lubelskie: Biała Podlaska, Chełm, Lublin, Zamość;

województwo lubuskie: Gorzów Wielkopolski, Zielona Góra;

województwo łódzkie: Łódź, Piotrków Trybunalski, Skierniewice;

województwo małopolskie: Kraków, Nowy Sącz, Tarnów;

województwo mazowieckie: Ostrołęka, Płock, Radom, Siedlce, Warszawa;

województwo opolskie: Opole;

województwo podkarpackie: Krosno, Przemyśl, Rzeszów, Tarnobrzeg;

województwo podlaskie: Białystok, Łomża, Suwałki;

województwo pomorskie – Gdańsk, Gdynia, Słupsk, Sopot;

województwo śląskie: Bielsko-Biała, Bytom, Chorzów, Częstochowa, Dąbrowa Górnicza, Gliwice, Jastrzębie-Zdrój, Jaworzno, Katowice, Mysłowice, Piekary Śląskie, Ruda Śląska, Rybnik, Siemianowice Śląskie, Sosnowiec, Świętochłowice, Tychy, Zabrze, Żory;

województwo świętokrzyskie: Kielce;

województwo warmińsko-mazurskie: Elbląg, Olsztyn;

województwo wielkopolskie: Kalisz, Konin, Leszno, Poznań;

województwo zachodniopomorskie: Koszalin, Szczecin, Świnoujście.

VII. Protesty wyborcze

Każdy wyborca, który dostrzeże jakiegokolwiek nieprawidłowości w czasie głosowania, ma prawo złożyć protest wyborczy. Ma na to 14 dni od dnia wyborów, a protest może obejmować następujące zarzuty:

1. Dopuszczenia się przestępstwa przeciwko wyborom, np.:

- posłużenie się przemocą, groźbą lub podstępem, aby przeszkodzić: zgromadzeniu poprzedzającemu głosowanie; swobodnemu prawu do kandydowania lub głosowania; głosowaniu lub obliczaniu głosów; sporządzaniu protokołów lub innych dokumentów wyborczych albo referendalnych;
- korupcja wyborcza - przyjęcie korzyści majątkowej lub osobistej albo żądanie jej za głosowanie na konkretnego kandydata/listę (wszelkie formy „kupowania” głosów za pieniądze, alkohol itd.);
- naruszenie tajności głosowania (czyli: jeśli ktoś wbrew twojej woli zobaczył, na kogo głosujesz);
- inne nieprawidłowości: niewłaściwe sporządzenie listy kandydujących lub głosujących (pominięcie kogoś albo dodanie osoby nieuprawnionej); użycie podstępu, żeby nieprawidłowo sporządzić listy, protokoły, inne dokumenty wyborcze albo referendalne; niszczenie, uszkodzanie, ukrywanie,

przerabianie lub podrabianie protokołów lub innych dokumentów wyborczych albo referendalnych; dopuszczenie się nadużycia albo dopuszczenie do nadużycia przy przyjmowaniu lub obliczaniu głosów; odstąpienie komuś niewykorzystanej karty do głosowania przed jego zakończeniem albo uzyskanie od kogoś takiej karty, żeby zagłosować; nadużycia w sporządzaniu list z podpisami poparcia dla kandydatów.

2. Naruszenia przepisów Ordynacji wyborczej dotyczących głosowania i ustalenia wyników – może to obejmować np. zarzuty naruszenia ciszy wyborczej.

Jeżeli protest dotyczy przestępstwa przeciwko wyborom do danej rady lub naruszenia przepisów ordynacji w sprawie wyników - może go wnieść każdy wyborca zamieszkały na obszarze działania tej rady. Jeżeli protest dotyczy ważności wyboru radnego w danym okręgu - może go wnieść wyborca, który w dniu głosowania znajdował się w spisie wyborców w jednym z obwodów na obszarze tego okręgu.

W proteście oprócz zarzutów powinny znaleźć się dowody – najlepiej udokumentowane (np. fotografie, nagrania video, pisma). Wnosi się go na piśmie do właściwego sądu okręgowego. Ten rozpoznaje go w ciągu 30 dni od terminu zakończenia składania protestów (czyli: 14 dni plus 30 dni, co daje maksymalnie do 44 dni po wyborach) z udziałem zainteresowanych, komisarza wyborczego i przewodniczących właściwych komisji stosując przepisy Kodeksu postępowania cywilnego. Sąd rozstrzyga o ważności wyborów i o ważności wyboru radnego. O nieważności wyborów lub o nieważności wyboru radnego orzeka, jeżeli okoliczności stanowiące podstawę protestu miały wpływ na wyniki wyborów. A to oznacza, że **nawet w przypadku uznania protestu wyborczego, nie jest przesądzone stwierdzenie nieważności wyborów czy wyboru konkretnego radnego.**

Pewien zakres błędów i niedociągnięć jest wkalkulowany w proces wyborczy i nie wpływa na ważność wyborów. Dopiero, kiedy skala stwierdzonych nieprawidłowości przekroczy swoistą masę krytyczną, konieczne jest stwierdzenie nieważności całych wyborów czy wyboru konkretnego radnego. Dzieje się tak

wtedy, gdy nieprawidłowości zaważą o zwycięstwie jednego z kandydatów i porażce pozostałych.

Przykład. *W drugiej turze wyborów na wójta kandydat A uzyskał 75 głosów więcej niż kandydat B. W czasie rozpoznawania protestów wyborczych wyszło na jaw, że z urn w całej gminie komisje wyjęły o 100 kart do głosowania więcej, niż ich wcześniej wydały wyborcom. Istnieje uzasadnione podejrzenie, że ów nadmiar wynika z podrzucenia kart sfalszowanych albo uzyskanych nielegalnie. Czy w takiej sytuacji można stwierdzić nieważność wyborów wójta? Wydaje się, że tak. Liczba głosów zakwestionowanych (100) przekroczyła bowiem różnicę między kandydatami (75). Nieprawidłowości związane z nadmiarem kart mogły zatem zaważyć na ostatecznych rezultatach głosowania.*

Orzekając o nieważności wyborów lub o nieważności wyboru radnego, sąd stwierdza wygaśnięcie mandatów i postanawia o przeprowadzeniu ponownych wyborów.